

L'AIGUA ELEMENT DE VIDA

Carles Martínez Riba

L'aigua és un element indispensable de satisfacció d'una necessitat primària de la vida. Els primeres assentaments humans s'instal·laren sempre en els indrets on el podien gaudir.

Molins de Rei és una vila que deu el seu nom a l'aigua. El 1188 el rei Alfons el Cast va fer una concessió d'assentament a Joan dels Molins perquè realitzés unes obres de canalització entre Matoses (avui Molins

No seria fins al maig de 1817 que s'iniciaren les obres de construcció del Canal de la Infanta.

de Rei) i Barcelona, pel coll dels Inforcats, i perquè construís els molins que serviren de nucli originari a la nostra vila. Ja en el 964 el comte Mir, reconstructor del rec comtal del Besòs, va intentar portar les aigües del Llobregat vers Barcelona. Més tard, el 1190, Bernat el ferrer construeix els molins de les dotze moles.

Els primers documents que fan referència al nostre poble parlen de l'aigua: com a font d'energia importantíssima per a les màquines medievals (especialment per als molins fariners) i com a base de regadiu i, sobretot, per beure. El rec comtal "Regomir" resultava insuficient per a Barcelona i des de molt antic es feien projectes per dur les aigües del Llobregat a la gran ciutat.

El 24 d'abril de 1401, els consellers del Consell de Cent vingueren a Molins de Rei a examinar el terreny per estudiar la

possibilitat de portar l'aigua a Barcelona. Informen que es podria fer pujar l'aigua fins a Cornellà per regar i fer altres feines, i des d'aquesta vila cap a Barcelona. Però el projecte quedà abandonat.

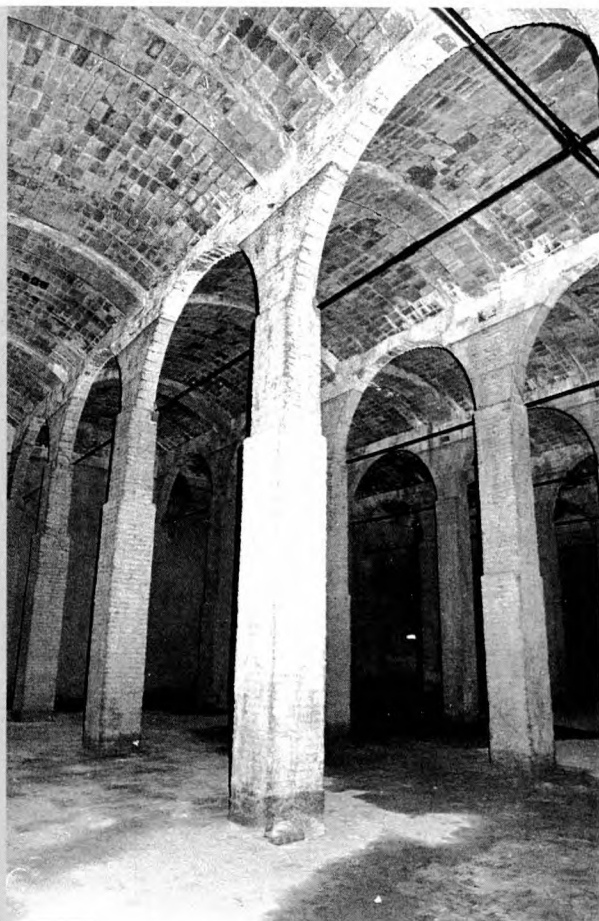
La crisi de la Catalunya feudal, que té el seu màxim exponent el 1348 amb la pesta negra, mantenia un estat de desconfiança, tant econòmica (1380, col·lapse de les finances municipals de Barcelona), com política i social, que esclatà definitivament amb la guerra civil (1462-1472) durant el regnat de Joan II.

Els intents per fournir aigua a Barcelona foren molts, però sempre toparen amb els interessos senyorials. L'escassetat d'aigua a la gran ciutat de Barcelona provocà que al 1554 es redactessin dos projectes, que

La font pública més antiga que es conserva construïda fora del recinte del Palau.

La vila,
protagonista

Dipòsit soterrat de la riera de Bonet.

comptaven amb el vist i plau de la cort, amb l'objectiu d'incrementar els cabals del Rec Comtal amb aigües del Llobregat. Aquests projectes no es pogueren dur a terme perquè rebren directament l'oposició de Lluís de Zúñiga, a qui el Rei havia atorgat l'ús de les aigües del baix Llobregat. El 1632 s'accelerà el projecte de conducció d'aigües cap a Barcelona. El caputxí Jeroni Codina fou l'encarregat de fer el projecte i deia que "portar l'aigua del Llobregat és tan fàcil com fer-la baixar de la seu les escales"; però el que podia semblar fàcil tècnicament no ho era socialment. En la societat del segle XVII el poder dels nobles estava fortament present i la seva mentalitat rendista i absentista els feia posar bastons a les rodes del progrés. Així, els marquesos de Vélez, senyors de Martorell i de Molins de Rei, reclamaven els seus drets d'usdefruit de l'aigua. Però les convulsions polítiques i socials del segle XVII i especialment la

Guerra dels Segadors (1640), congelaren definitivament els projectes.

No seria fins al maig de 1817 que s'iniciaren les obres de construcció del Canal de la Infanta, que s'estén des de Molins de Rei, on pren l'aigua del riu, fins a Can Tunis, al peu de Montjuïc.

Aquestes obres, ara sí, anaven endavant, impulsades per l'embranchida que prengué l'agricultura a la comarca durant els segles XVII i XIX.

Foren les necessitats socials i l'interès d'uns quants propietaris de les poblacions de la riba esquerra del riu, actius econòmicament, els que van dur endavant el projecte, amb l'ajut de l'influent polític de l'època el capità general de Catalunya Castañón. El 21 de maig de 1819 s'inaugurà el canal i aprofitant que la Infanta Dª Lluïsa Carlota de les dues Sicílies es trobava a Barcelona, vingué a Molins de Rei alçà les portes per primera vegada del canal i, en un acte d'exaltació borbònica es convertí en la seva protectora.

Aquest canal s'utilitzà no solament per al regadiu sinó també com a font d'energia per als molins hidràulics, que impulsaren diferents indústries. El Canal de la Infanta amb un cabal de 4200 litres en origen, acabà regant més de 3000 hectàrees de les terres de la riba esquerra del Llobregat des de Molins de Rei fins el mar, disset

La forma més directa per als vilatans d'accedir a l'aigua potable era anar a l'única font del Palau.

quilòmetres aproximadament. A Molins de Rei s'instal·là el 1858, la fàbrica tèxtil Ferrer i Mora, en l'indret anomenat el Molí.

Però, com s'ho feien els vilatans per beure aigua? L'aigua era fresca i regalada, com diu la cançó? Evidentment que quan els torrents i les rieres baixaven plenes se'n podia beure

La vila,
protagonista

l'aigua; però no plou mai a gust de tothom; en l'època de sequera, com s'ho feien? Havien de caminar amb cànirs i gerres fins a les fonts naturals del bosc; i si no en rajava aigua, on anaven?

D'entrada hem de dir que l'aigua que corria pels torrents, malgrat que es recollís i es deixés reposar, devia ser força tèrbola.

Algú, però, deu pensar: amb la riquesa d'aigües que té el subsòl de Molins de Rei, per què no feien pous i cisternes a les cases?

Probablement eren pocs els que disposaven de cisternes per recollir l'aigua de les teulades; calia disposar de mitjans suficients per construir-les, i probablement això no agradava gaire als barons de Requesens i posteriorment als marquesos de Vilafranca que afirmaven tenir l'usdefruit de totes les aigües "que fluyen y fluiran de las fuentes y torrentes" del seu senyoriu.

Per tant, no es podien fer pous, cisternes, desviacions d'aigües, mines o rescloses a les rieres sense establir un contracte, normalment emfitèutic,

amb els senyors.

Tenim referència que els comtes de Sobradiel havien "tolerado el uso del agua de la fuente que fluia dentro del patio del Palau" i, per tant, la

Aquesta font pública disposava d'una quarta part de l'aigua de la font del Palau.

forma més directa per als vilatans d'accedir a l'aigua potable era anar a l'única font del Palau.

El 1817 s'estableix un conveni entre l'apoderat del marquès de Vilafranca i el comerciant Gabriel d'Ametller, un dels propietaris més rics del poble, perquè aquest faci una canonada que substitueixi la que portava l'aigua a la font del Palau, que havia quedat deteriorada arran de la Guerra de la Independència (batalla de Molins de Rei, desembre de 1808).

Els marquesos donaren a Gabriel Ametller la meitat de tota l'aigua que recollís per portar-la a la font del Palau. Aquesta aigua subterrània s'obtenia d'un pou a tocar de l'hort de ca n'Ametller, i amb una canonada

La vila,
protagonista

Paisatge que oferia el dipòsit soterrat de la riera de Bonet.

Canal de la Infanta, inaugurat el 1819.

d'uns 600 metres (400 canes catalanes) la portaren fins a un repartidor que estava sobre uns pilars. Aquestes canonades podien conduir fins a 40 plomes d'aigua constants (1 ploma igual a 2.200 litres/24 hores, mesura de Barcelona). El cost i el manteniment fins al repartidor l'havia de pagar Gabriel Ametller. L'aigua la podria usar lliurement per al consum de casa seva i del seu hort, però no la podia vendre, ni cedir, ni establir-la perquè els marquesos de Vilafranca es reservaven els drets propis de senyoriu i fadiga –dret que té el senyor a adquirir la possessió emfitèutica– (en aquest cas les 20 plomes d'aigua) quan el senyor útil les traspasa a un altre.

Fixem-nos bé en els lligams i les dependències que s'establien entre un senyor, que ni tan sols vivia a la vila, i els molinencs. Vegem també l'absentisme dels marquesos, que no prenen cap iniciativa per repassar les canonades trencades des de la guerra.

El 1846, quan acaba d'esclatar la segona guerra carlina (Guerra dels Matiners) els senyors Beltran, industrials del tèxtil que tenien arrendada la casa del Palau, acordaren amb

l'ajuntament, per evitar que la gent entrés a buscar aigua a la seva propietat, donar permís perquè es fes una font a la part exterior del carrer Major per a ús del poble. Aquesta font pública disposava d'una quarta

---

En el projecte, però, Canalias parlava del carrer Major i les cases fins a certa distància de la carretera.

---

part de l'aigua de la font del Palau. Els senyors Bertran, a la nit, desviaven l'aigua per a ells, sempre que no passessin tropes o hi hagués algun incendi. L'ajuntament es comprometia a impedir que a la nova font "se lave o limpie cosa de cualquier especie o clase que sea".

El 1849, any en què finalitza la guerra suara esmentada, Vicenç Castellví, com a alcalde de la vila, signa un conveni amb l'apoderat dels comtes de Sobradiel. En aquest conveni es pot observar com els drets dels senyors a concedir amb caràcter emfitèutic (a canvi d'un cens) el monopoli del comerç dels aliments i altres productes, així com l'usdefruit de l'aigua, es van afeblir en el procés

La vila,
protagonista

de dissolució del règim senyorial que, amb les reformes d'hisenda de l'any 1845, queda pràcticament desmantellat.

En aquest canvi, però, es torna a fer referència a l'aigua per beure. Els senyors diuen que donen i cedeixen quatre plomes d'aigua a la vila perquè puguin instal·lar una o diverses fonts públiques, sempre que les despeses d'instal·lació i manteniment vagin a càrrec de l'ajuntament. Però en el contracte (fixem-nos en la inseguretats legislativa en el procés de descomposició del règim senyorial) cal puntualitzar que la possessió de l'aigua per a la font pública és merament precària, i en cas de "sufrir impugnación dicho censo por cualquier motivo quiere el ayuntamiento que en el mismo acto cese la autorización de tener dominio y posesión

---

**El 1897, Felip Canalias fa un contracte amb l'Ajuntament per for-
nir la font pública amb dues aixe-
tes.**

---

de dichas cuatro plumas". Cal suposar, doncs, que a partir d'aquell any, 1849, la gent del poble ja no anaren més a cercar aigua per beure a la font del Palau. Podem deduir, però no en tenim la certesa absoluta, que la font pública a què fan referència els documents de 1846 i 1845 s'instal·la al carrer Major.

La companyia d'aigües de Josefa Julià de Canalias (1882-1924)

La dècada dels setanta del segle XIX fou un període difícil per a Molins de Rei i per al país en general. Es caracteritza per un contradictori avenç de la industrialització i el progrés tecnològic i econòmic, acompanyat d'una gran inestabilitat política i social.

La tercera Guerra Carlina deixà petjades nefastes per a la nostra vila. El febrer de 1874 els carlins abateren

les fortificacions i el juny de l'any següent hi hagué forts enfrontaments quan la guerra ja tocava la seva fi, el capitost Savalls entrà dues vegades a la vila, el 25 i el 27 d'aquell mes, i va segrestar Anton Canals i Josep Campruví i va fer destrosses importants. No és estrany, doncs, que no trobem referències sobre les aigües en aquest període.

La primera Llei d'aigües o Codi d'aigües fou la de 1866 que regulava el domini públic i privat de les aigües, centrant-se en el seu ús industrial, agrícola i sanitari. La subsegüent Llei de 1879, ja amb la restauració ha estat la legislació bàsica fins pràcticament els nostres dies Llei 1986.

Però és fàcil pensar que en aquell temps, en què l'aigua havia quedat clarament desvinculada del poder dels senyors, més d'un construís, ara sí, cisternes i pous a casa seva.

El problema que ara es començava a plantejar era el de la qualitat i l'escassetat de les aigües, cosa que preocupava a causa de les epidèmies que en aquests anys flagel·laven Barcelona i la rodalia. El 1877, el Congrés d'Higiene celebrat a Viena afirmava que l'aigua era el principal vehicle del tifus i el còlera.

Entre el 1842 i el 1857 es produeix un augment de la població considerable: es passa de 1.055 habitants a 3.002; aquesta població tindrà un creixement natural, però sostingut, fins al període 1920-1930 en què es produeix la primera gran immigració. L'increment de població i la sequera fan que l'aigua escassegi.

L'acta de la corporació municipal del 25 de febrer de 1882 manifesta que "se deja sentir con exceso la sequía en esta villa, careciendo por completo estos habitantes de las aguas necesarias para el consumo inmediato durante los tres meses de verano y con mucha escasez durante los demás". I diu que cal cercar més aigua per a l'única font pública que

existeix al poble.

Aleshores es decidí una comissió per estudiar el cas. El març de 1882 Manuel Tomàs de Vilanova i la Geltrú oferí un plec de condicions pel qual es comprometia conduir una font d'aigües potables a la població. L'alcalde, Isidor Barba, va reunir setanta-sis contribuents i membres del consistori per discutir l'oferta. S'estudià i es féu un llistat dels possibles contribuents que contractarien aigua, i que foren 50 per un total de 35 m. El projecte, però, quedà pendent de resposta. Felip Canalias, un dels contribuents que va assistir a l'assemblea, el 5 d'abril de 1882 presentà un altre projecte d'instal·lació de la xarxa d'aigües potables. Aquest projecte consistia a portar les aigües d'una mina situada a Can Grané, adquirida per ell mateix a la mina Felipa, fins a la Riera Bonet, on construiria un dipòsit que portaria les aigües a un repartidor que estaria col·locat a l'entrada d'un dels carrers de la població. Al mateix temps, cediria al municipi l'aigua per instal·lar fonts públiques i safareigs.

Aquesta instal·lació permetia donar aigua a la porta de les cases "fuera cual fuera el punto de la població", excepció feta que el nivell de l'aigua no ho permetés. En el projecte, però, Canalias parlava del carrer Major i les cases fins a certa distància de la carretera. Posteriorment, aquesta primera instal·lació es va anar ampliant.

L'abonat havia de pagar la instal·lació de la canonada des del repartidor fins a casa seva i allà s'instal·laria un "aparato moderno" que donaria l'aigua a la casa.

S'inicien les obres d'instal·lació amb peonatge cedit per l'ajuntament i sota el control d'un regidor.

L'any 1892 l'empresa Julià i Albanell fa un contracte de venda perpètua a cens de 200 litres d'aigua en 24 hores a l'ajuntament. Els contractes d'aquests anys, fins a 1894, són nombrosos.

Aquest tram del Rec vell corresponent actualment al Passeig del Terraplè

Uns anys abans, entre 1890 i 1891, diversos propietaris, Antoni Roca, Anton Albanell i Josep Carbonell, sol·licitaren permís per transportar l'aigua des dels seus pous fins a cases de la seva propietat. És en aquells anys que es construïren a la comarca molts pous, mal anomenats artesians, que consistien a clavar uns tubs de ferro dos o tres metres endins.

El 1897, Felip Canalias fa un contracte amb l'Ajuntament per furnir la font pública amb dues aixetes que s'instal·laren a la plaça de la Constitució (actualment la plaça de Catalunya o de l'Ajuntament); el batlle en aquell temps era Francesc Bosch.

El 1905 es posa a subhasta pública la instal·lació d'un servei per regar els carrers (Carretera, Carril, plaça de l'Estació, Passeig, plaça de la Creu, carrer Major, plaça de la Constitució, carrer de la Riera i encreuament amb la rambla de la Riera, carrer de Verdaguer). El 1907, any d'inundacions, s'adjudica la instal·lació a Felip Canalias, que ho fa per un sistema de canonades a pressió

“con los adelantos modernos”. El contracte té una durada de vint anys i consistirà a regar els carrers durant l'estiu.

El 1908, 26 veïns protesten a l'ajuntament, emparant-se amb la Llei d'aigües, per les obres abusives que ha fet un veí del Torrent de la Font del Marxant: una galeria travessant el llit, una resclosa i un dipòsit d'ab-

L'estatut municipal de 1924 mostrava interès per la municipalització dels serveis primaris, i en concret el de l'aigua.

sorció d'aigües que va al pou de la seva propietat. L'ajuntament fa destruir l'obra.

El 1913, Josep Mas canalitza l'aigua 100 metres sota la Font dels Casats fins a can Rubí, amb una canonada que baixa pel carrer de Verdaguer, travessant el ferrocarril i dipositant l'aigua al pou d'aquesta casa. L'Ajuntament aprofitarà la conducció per subministrar d'aigua la font de la plaça Nova. El mateix propietari demanarà per conduir aigua del Pontarró i la Riera Nova. L'alcalde Joan Tort autoritza tot el que sol·licita, menys el que es refereix a la riera perquè la Llei d'aigües estipula que és propietat de l'estat.

Aquest mateix any 1913 hi va haver una important inundació deguda a la riera de sant Bartomeu; l'aigua va baixar precipitadament pel carrer de Verdaguer. És en aquests anys que es degué construir el dipòsit subterrani del carrer de l'Onze de Setembre i els pous artesianes del carrer de Casanova.

La municipalització del servei d'aigües (1924-1935)

L'estatut municipal de 1924 mostrava interès per la municipalització dels serveis primaris, i en concret el de l'aigua, en tant que es responsabilit-

zava de la vigència i la puresa de l'aigua. És en aquest any quan l'ajuntament de Molins de Rei es planteja per primer cop la municipalització d'aquest servei. En aquests anys la vila canvia considerablement, amb un creixement urbà importantíssim: es passa de 3.962 habitants el 1920 a 6.275 el 1930.

El 1924 Felip Canalias comença les obres d'ampliació del dipòsit subterrani del final del carrer de l'Onze de Setembre, cantonada carrer de les Eres. I fa un altre dipòsit aixecat a sobre de l'anterior de 15 m, construït amb ciment armat. Aquest dipòsit serveix encara avui per alimentar d'aigua les canonades d'una part del poble.

El 20 de desembre de 1926 s'acordà l'acte de municipalització i el 27 de maig de 1929 es municipalitzà definitivament la companyia amb 561 contractes d'abonament i unes instal·lacions que fonamentalment són: una mina conductora amb tres pous que parteix de can Grané amb un aqüeducte sobre la font per recollir l'aigua del torrent i conduir-la al dipòsit de la riera Bonet, que està

La Guerra Civil (1936-1939) féu abandonar el projecte, i Molins de Rei va quedar amb unes instal·lacions d'aigua precàries.

encastat a la muntanya, construït amb parets de pedra i folrat a l'interior amb totxo, amida 24 metres de llargada per 22 d'amplada i 8 de fons; canonades de conducció i distribució de ferro i plom fonamentalment; vuitanta-nou boques de reg públic i una mànega de goma; els locals del carrer de Casanova 60, amb pous i bombes, els motors dels quals eren accionats per electricitat i un per gasoli, i per últim la instal·lació nova del dipòsit del carrer Onze de Setembre. La captació d'aigua es feia des de dos punts: el més antic el del dipòsit de la riera Bonet i l'altre el dels pous

La vila,
protagonista

artesianes del carrer de Casanova, l'aigua dels quals emanava per filtració del Llobregat.

En el moment de la municipalització les cases que calia dotar d'aigua eren aproximadament unes 1200 i el nombre d'abonats calia augmentar-lo fins a 750, tenint en compte que hi havia algunes cases, sobretot a la part alta, que disposaven de pous tubulars o artesianes en bones condicions.

Les causes de la municipalització són diverses, però la principal és que les millores que calia fer-hi necessitaven que l'empresa fos molt més rendible o bé que s'assumissin com a despesa pública. L'informe que fa l'arquitecte municipal a l'alcalde Josep Folqué comença dient que les aigües dels pous del poble, en la seva majoria, no són potables i no estan subjectes a cap control, per tant l'únic abastament d'aigües potables és el de la companyia de Felip Canalias, però aquesta, malgrat els esforços personals del seu propietari, ha quedat incompleta i antiquada. A més, el negoci no compensa l'esforç personal ni els interessos dels capitals invertits. Per això, Jaume i Joaquim Canalias, en nom del seu pare que estava malalt, presenten una avaluació per al traspàs de la companyia de 350.000 pessetes, però accepten a última hora l'oferta municipal de venda d'aquest servei per 240.000 pessetes a pagar en deu terminis anuals.

Un cop municipalitzat el servei s'inicia la presentació del projecte per renovar i posar a l'altura de les necessitats l'abastament d'aigua potable a la vila. Es presentaren dos projectes: un de l'arquitecte B. Serra, que fou desestimat, i un altre de l'arquitecte Joan Gumà Cuevas, que fou aprovat pel batlle republicà Ramon Canalias i Mestres el 14 de novembre de 1932. Els arguments per fer la renovació eren molts i interessants. L'aigua del dipòsit de la riera Bonet no es podia considerar potable segons les anàlisis bacterio-

lògiques fetes pel doctor F. Serra, director de la Brigada provincial de sanitat. Les canonades presentaven moltes avaries i filtracions. El sistema de dipòsits i sobreeixidors era poc saludable, a més que malgastava l'aigua.

I per últim, les obres podrien alleugerir la crisi existent a la vila, donant feina als innumbrables obrers que es trobaven en atur forçós des de feia mesos, tal com diu l'informe de l'alcalde Canalias.

L'expedient seguí els seus tràmits i ja era a punt de posar-se en marxa l'abril de 1935, quan era alcalde Jaume Font.

Però la Guerra Civil (1936-1939) féu abandonar el projecte, i Molins de Rei va quedar amb unes instal·lacions d'aigua precàries, no va ser fins ben entrada la postguerra quan es va tornar a reprendre el projecte.

Caldrà explicar en un altre article o estudi, el procés de modernització del servei d'aigües. Des d'aquells temps del primer franquisme autàrquic i aïllat (1940-1959) en els que pràcticament tot va quedar aturat. Fins l'època del "desarrollismo opusdeista o tecnocràtic" (1960-1975) amb el creixement urbanístic especulatiu i caòtic que va mantenir un servei d'aigües municipal obsolet, carregat de dipòsits i sobreeixidors, amb problemes greus en el subministre d'aigua de boca i en les aigües negres, clavegueram i desguàs. Els talls en el subministre d'aigua i les cues per cercar-ne fou una constant en períodes de sequera. Els barris com Can Graner i l'Àngel fins molt recentment, ja en el període democràtic (1978-2004), i amb la posta en marxa dels dipòsits de can Vilagut i can Graner, han mantingut greus problemes en el sumistre.

La pressió monopolística i metropolitana de la Societat General d'aigües de Barcelona en el sentit d'anar cap a control del servei d'aigües en tot

L'AIGUA ELEMENT DE VIDA

Carles Martínez Riba

el territori de la denominada Corporació Metropolitana. La mobilització ciutadana durant la transició a favor del control municipal del servei. L'actual sistema, primer d'arrendament i després de concessió administrativa del Servei Municipal d'aigües a les empreses Esmas-Tedesa i Aqüalia, període en el que definitivament s'ha modernitzat el servei subministrant aigua directa a pràcticament tots els habitatges.

Es un tema apassionant en el qual cal aprofundir-hi, però no és la pretensió d'aquest article, ni pel període tractat, ni pel contingut. Ens hem centrat en el origen i no en la modernització del servei d'aigua. Voldria per últim assenyalar que la

lluita per l'accés democràtic a l'aigua, un bé imprescindible per la humanitat i la seva necessària conservació i ús responsable és un repte clau del futur.

Bibliografia

ARMENGOL, Assumpta: *Molins de Rei. Notes històriques, documentació i bibliografia.* Ed. A. Armengol Molins de Rei 1986.

LATORRE, Xavier: *Història de l'aigua a Catalunya.* Ed. X. Latorre Premià 1995.

TRIBÓ, Gemma: *Els orígens del Canal de la Infanta.* Ed. Parc Agrari del Baix Llobregat. Notícies del Parc Agrari juny 1998 nº 2.

VOLTES, Pedro: *Historia del abastecimiento del agua de Barcelona.* Ed. Sociedad General de Aguas de Barcelona, Barcelona 1967.

La vila,
 protagonista

El diposit va formar part de la silueta de Molins de Rei durant molts anys.